

РУСКИТЕ ЕМИГРАНТИ ПОМАГАТ НА ТРАКИЙСКИТЕ БЕЖАНЦИ – ТЕХНИ БРАТЯ ПО СЪДБА

Милен Вълчев
уредник в РИМ - Хасково

След Балканските войни от 1912-1913 година десетки хиляди българи от Беломорска (Западна) и Източна (Одринска) Тракия търсят спасение в пределите на българската държава. Сънародниците ни са принудени да напуснат домовете си, за да избегнат отмъщението на турската и гръцката войска и въоръжени банди, чиято цел е обезбългаряването на останалите под тяхна власт земи. Често българите бягат само с дрехите на гърба си и с малко покъщина. Не всички успяват да се доберат до заветната граница, застигнати и безмилостно избивани от вражеските потери. Българската държава се опитва да помогне на оцелелите бежанци. Скоро обаче страната ни се впуска в нова война - Първата световна, а целта си остава същата – присъединяване на останалите извън пределите ѝ земи, населени с българи. Впоследствие се оказва, че българските политици са избрали позицията на губещите. Следват тежки репарации и нова вълна бежанци от Тракия. Освен правителството им помагат Българската православна църква, обществени организации, благотворителни дружества и отделни родолюбци. Малко известен факт е, че руските емигранти, които се намират по това време в България, също организират акция за набирането на средства за подпомагане на изселниците от Беломорска и Източна Тракия.

Първите руски бежанци идват у нас още през 1918-а, а в началото на 20-те години на миналия век - и в Хасковския регион. Стотици хиляди напускат Русия, недоволни от настъпилите общественно-политически промени след болшевишкия преврат през 1917 г. и последвалите гонения. Армията, командвана от ген. Пьотр Врангел, е принудена да напусне Крим – последният антиболшевишки бастион, и да се евакуира на кораби в района на Константинопол.

След престоя си в Турция в края на 1921-а Врангеловата армия започва своето предислоциране в Югославия и България. Под натиска най-вече на Франция правителството на Александър Стамболийски допуска у нас да се настанят над 30 000 бежанци – офицери, войници, казаци и техните семейства, както и цели военни училища.¹ Руските военни формирования, разположени в страната ни, са разделени в два корпуса. В Северна България се дислоцират съединения на I армейски корпус на ген. Александър Кутепов. Съгласно плановете на Врангел тези части трябва да са в бойна готовност да нахлуят в Съветска Русия и да прогонят болшевиките. Донският корпус на ген. Фьодор Абрамов е разположен в Южна България. Тези войскове формирования са превърнати в трудови артели и по-голяма част от личния им състав работи в селското стопанство, строителството, мините и др.²

Според секретно квартирно разписание на частите на руската армия от 24 февруари 1922 г. в 18 селища на юг от Стара планина са настанени общо 4334 военни и техните семейства. Над ¼ от тях са разположени в Хасковско. В Хасково са изпратени части на Атаманския и Платовския полк – 424 души. В с. Раковски³ е разквартирувана 2-ра сотня на Гундуrowsкия полк – 103-ма военни. Най-голямото дислоциране на руски поданици е в Харманлийска околия – в Търново-Сеймен.⁴ Там е настанено Кубанско-Алексеевското военно училище -761 военни, юнкери, жени и деца.⁵ Те са разквартирувани в опразнените казарми на 30-ти шейновски полк, разформиран съгласно Ньойския мирен договор. Редом с тях се намира Първи екатеринодарски конен полк. В Харманли, Любимец и Свиленград също има руски бежанци.

И те, както и тракийските бежанци, трябва отново да градят своя живот. Земеделското правителство желае да привлече професионалните руски военни в българската армия, като планира да ги наема за 4 месеца срещу 700 лева заплата, осигурена квартира и храна. Идеята обаче пропада, защото това би нарушило разпоредбите на Ньойския договор. Затова много от чуждестранните емигранти у нас се хващат на каквато и да е работа. В руската емигрантска преса, излизала в България по това време, постоянно се подчертава благодарността им към българския народ, задето ги е

приютил. Макар че доходите им са мизерни, руските бежанци са готови да помогнат на братята-българи, принудени да напуснат къщите си в Гърция и Турция, за да спасят живота си.

За една подобна акция съобщава през декември 1924 г. издаваният на руски език вестник „Кубанец-Алексеевец“, печатен орган на емигрантското военно училище в Търново-Сеймен. „В днешно време няколко хиляди български бежанци от Гърция и Турция пребивават в извънредно тежко положение. По себе си знаем колко е труден животът без Родина и наш дълг, в знак на благодарност към приютилия ни братски народ, е да им помогнем според възможностите си“.⁶ Вестникът уточнява, че даренията трябва да се пращат с бележка „за българите-бежанци“ до ген. Олег Лебедев – началник на руското военно училище в Търново-Сеймен. Това е единственият случай в двегодишната история на изданието, когато на първа страница се публикува материал, който не е пряко свързан само с живота на кадетите и руската емиграция.

Призивът съвпада с последната голяма вълна български бежанци през 1923-1925 г. В България пристигат, за да търсят закрила „над 40 000 старци, мъже, жени и деца“. Публикуваният на руски апел призовава конкретно да се помогне на българите, дошли от Турция и Гърция. След 1 януари 1924 г. Министерството на вътрешните работи официално регистрира 2950 бежански семейства, наброяващи 10 816 души, пресекли южната граница, за да спасят живота си.⁷ Поради близостта на Хасково до Турция и Гърция много от тях се установяват в региона. Няма наше селище, което да не е приютило бежанци. Покъртителна е картината на прогонените българи от Гръцка Тракия и Гръцка Македония, озовали се в Свиленград през 1924-1925 г. Бежанците, преминали границата, са отпаднали тялом и духом, без земеделски сечива, без добитък и хранителни продукти. Нередки са били и случаите на границата да пристигнат хора, малтретирани от официалните гръцки власти.⁸

Руските емигранти също стават свидетели на тези драматични сцени. Фактът, че самите те са преминали през подобен ад, ги кара да откликнат на публикувания на 19 декември призив във в. „Кубанец-Алексеевец“. В следващия си брой от края на януари 1925 г. руското издание припомня, че продължава „набирането на пожерт-

вования в полза на българските бежанци“. За месец са събрани 265 лева, от тях 240 лв. са от руската общност в Харманли. Вестникът отново апелира: „Чувството на благодарност към братския народ, дал ни подслон в тежките дни на изгнание, изисква всеки от нас да внесе своята лепта, колкото може“.⁹

Дарената сума не е голяма, но и доходите на руските емигранти са били скромни. Събраните за месец средства за тракийските бежанци са повече от други кампании, в които участват белогвардейците. В броя на руския вестник, в който е публикуван апелът за подпомагане на прогонените българи от Гърция и Турция, са поместени и отчети за събраните средства за две други акции. Във „Фонд за освобождаването на Русия“ същата харманлийска група от бивши военни е внесла за октомври и ноември 1924 г. 330 лева. За подпомагане на руските инвалиди белогвардейците са дарили за септември, октомври и ноември на с. г. общо 165 лв.¹⁰

Три години по-късно емигриралите в България руски казаци масово се включват в подпомагането не само на тракийските бежанци, но и на всички българи, пострадали по време на Чирпанското земетресение през 1928 г. Земята започнала да се люлее от края на март с. г., а последните земни трусове са в началото на юни. Най-разрушителните са на Велика събота – 14 април, когато трусят е със сила 6.9 по Рихтер, и четири дни по-късно. Епицентърът на първото земетресение е около Чирпан, а на второто - край село Поповица. Трусовете са усетени най-силно в Пловдивско, Хасковско и Старозагорско¹¹. В резултат на двата труса загиват 123 души, над 600 са ранени, 73 200 сгради са разрушени, а 21 хиляди са пострадали. Апокалипсисът е усетен в почти цялата Тракийска равнина¹². Обхванати от паника, хората напускат домовете си и се настаняват в палатки и под навеси от черги. Трусовете продължават, макар и по-слабо, и държат в напрежение дни наред изплашеното население.

Засегнатите райони са посетени от министър-председателя Андрей Ляпчев и министъра на обществените сгради, пътищата и благоустройството Славейко Василев. Цар Борис III, княгиня Евдокия и принц Кирил посещават Пловдив и Борисовград (сега Първомай). Те обикалят пострадалите селища, окуражават на-

селението и съдействат за по-бързото решаване на неотложните проблеми. След като преминава първоначалното стъписване пред бедствието, държавните и общинските органи предприемат мерки, за да се преодолеят последиците от страшното земетресение. Организиранни са комитети, които събират и доставят помощи в пари, храна, лекарства. Включва се и Червеният кръст.¹³

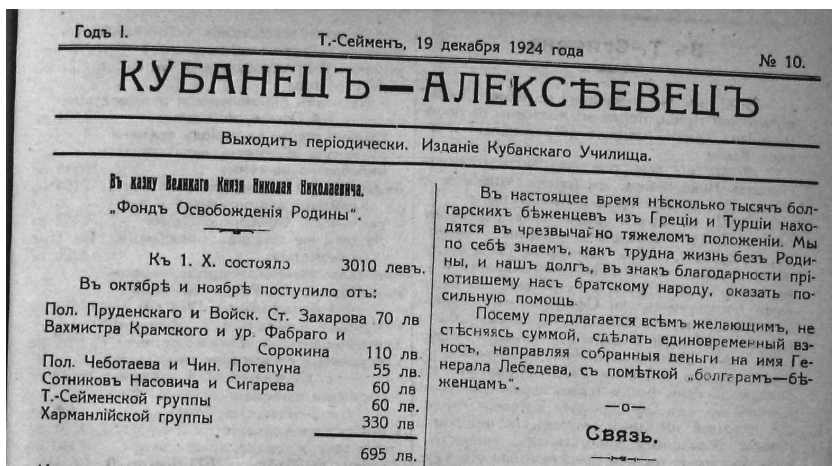
Руските емигранти-казаки също организират кампания за подпомагане на българите, пострадали от природното бедствие. Само четири дни след втория разрушителен трус командирът на Донския корпус у нас ген.-лейтенант Фьодор Абрамов издава Заповед №6 от 22 април 1928 г.¹⁴ „Голямо бедствие застигна подслонилата ни България. Много села и градове са разрушени до основи от земетресението. Десетки хиляди хора са напълно разорени, останали без покрив, без къщи, без хляб и имущество. Необходима е помощ. Наш дълг е незабавно да помогнем според нашите сили и възможности“, се казва в началото на заповедта. В нея се нарежда: „Всички, без изключение, чинове на Донския корпус да внесат вноските си за месец май от по 15 лева за фонд „Инвалиден капитал“, на Българския червен кръст (БЧК) в помощ на пострадали от земетресението“. Генерал Абрамов нарежда събирането на средствата да бъде извършено незабавно в рамките на два дни от получаването на заповедта, където има казаки. Сумите трябва да бъдат събрани най-късно до 7 май.

Ген. Абрамов е безкомпромисен към сънародниците си, които са отказали да се включат в благотворителната акция. Заедно с отчета за събраните средства той иска и списък с имената на казаците, отказали да внесат своята лепта за подпомагане на българите. Генералът пише: „Нека всеки руснак си спомни, че всеки месец българското правителство отпуска помощи на руските ветерани, инвалиди, студенти, за издръжка на руските гимназии, детски градини и санаториуми за туберкулозни – общо около един милион лева на месец. Това е велика жертва от страна на българския народ. И наш дълг е безусловно и без да се крием незабавно да се отзовем на тяхната временна нужда и постигнало ги бедствие. Казаки, умеете да бъдете признателни“, завършва своята заповед командирът на Донския корпус¹⁵.

До 20 май 1928 г. руските емигранти събират 77 929 лева, а до средата на юни са дарени още 2592 лв. Общо белогвардейците събират 80 511 лв. По-голяма част от набраните средства са преведени на БЧК, а по този повод ген. Абрамов праща писмо до популярния по това време български вестник „Мир“, в което се казва следното: „Ние, руските войни, преминали самите през тежки изпитания, разбираме Вашето народно бедствие и молим да приемете нашите искрени съболезнования и пожелания и колкото се може по-бързо да излекувате своите рани след това стихийно нещастие и отново да се закрепите сред останалите славянски народи“.¹⁶ В бележка на редакцията се казва: „Ние благодарим сърдечно на братята руси и по-специално на руския военен съюз за онази отзивчивост, с която те в своето голямо нещастие се отнасят към нашето нещастие. Ние приемаме с благодарност дарението – така топло, сърдечно и щедро направено с мазолестата ръка на брата изгнаник от своята страна... От сърце пожелаваме по-скорошно избавление на Велика Русия - майка на всички славяни, от страшната напасть“, завършва редакционната бележка.¹⁷

Трудно е да се проследи конкретно за какво са използвани събраните от казаците средства, защото те се вливат в общия сбор от парични дарения в БЧК. Дарената сума не е малка и по днешните, и по тогавашните стандарти. Така например през учебната 1926/1927 г. заплатата на учител от началните и прогимназиалните класове в Хасковски окръг е най-често в рамките на 25 000 – 30 000 лева годишно.¹⁸ С решение на правителството пък цената на хляба през май 1928-а е намалена от 9.40 лв. на 9 лв.¹⁹ Разбира се, в крайна сметка най-важен е жестът на съпричастност, какъвто правят и децата от руския приют в София и руските студенти. Те се отказват от празничния си обяд, за да дарят средствата за него на пострадалите от Чирпанското земетресение.²⁰

Постепенно страната преодолява последиците от природното бедствие, бежанците от Тракия в една или друга степен успяват да се интегрират в българското общество. Голяма част от руските емигранти напускат България с надежда за по-добър живот.

Първа страница на вестник „Кубанец-Алексеев“ с публикувания призив за набиране на средства за българските бежанци.

Хасковско семейство, подслонено на Ямача в палатка на Червенія кръст - май 1928 г., ДА-Хасково

БЕЛЕЖКИ:

(Endnotes)

- 1 Лунин, Ал. Руската емиграция в България между двете световни войни. В: „Погасло дневное светло...“, София, 2010, с. 17
- 2 Спасов, Л. Врангеловата армия в България 1919-1923, С., 1999, с. 106
- 3 Сега част от Димитровград
- 4 Сега Симеоновград
- 5 Спасов, Л. Врангеловата армия..., с. 101
- 6 В. „Кубанец Алексеевец“, бр. 10, 19 декември 1924
- 7 Узунова, Кр. Настаняване на тракийските бежанци в Хасковския регион след Балканските войни. В: Разорението и прогонването на българското население от Тракия и настаняването на бежанците в Хасковския регион. Хасково, 2013. С. 93
- 8 Пак там, с. 94-95
- 9 В. „Кубанец Алексеевец“, бр. 11, 31 януари 1925
- 10 В. „Кубанец Алексеевец“, бр. 10, 19 декември 1924
- 11 Узунова Кр. 90 години от чирпанското земетресение, в. „Хасковска Марица“ бр 69, 12 април 2018
- 12 Пак там
- 13 Узунова Кр. 90 години от чирпанското земетресение, в. „Хасковска Марица“ бр 70, 13 април 2018
- 14 Казаки за границей, С. 1928 г., с. 11
- 15 Казаки за границей, С. 1928 г., с. 12
- 16 В. „Мир“, бр. 8372, 29 май 1928
- 17 Пак там
- 18 ДА-Хасково, ф. 113к, оп. 1, а. е. 9, л. 37
- 1919 В. „Мир“, бр. 8368, 23 май 1928
- 20 Казаки за границей, С. 1928 г., с. 12